

Особливості гендерних схожостей і відмінностей у спортсменів, що спеціалізуються в спортивних іграх

Тарасевич О. А.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Мета: визначити гендерні особливості спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в спортивних іграх. **Матеріал і методи:** в дослідженні приймали участь 194 студента і студентки, які займаються спортивними іграми і мають різну спортивну кваліфікацію, віком 17-26 років. Використані такі методи дослідження як: аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми; психологічні методи: методика С. Бем «Маскулінність /фемінінність» і 16-факторний опитувальник Кеттелла; методи математичної статистики. **Результати.** Була розглянута група ігрових видів спорту з точки зору їх впливу на формування гендерного типу і виявлені гендерні схожості і гендерні відмінності у спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в різних спортивних іграх. Досліджуваними були 113 спортсменів і 81 спортсменка. Серед юнаків співвідношення маскулінних і андрогінних особистостей складає відповідно 60% : 40%. У дівчат – 59% : 41%. Найбільшу кількість спортсменів маскулінного типу особистості зафіксовано в волейболі (85%), а спортсменок – в гандболі (82%) і баскетболі (71%). Доведено, що настільний теніс не сприяє маскулінізації ні спортсменів, ні спортсменок. В цьому виді спорту переважають особистості андрогінного типу – юнаків (70%), дівчат (60%). З'ясовано схожість і відмінності маскулінних і андрогінних спортсменів і спортсменок стосовно їх особистісних якостей. **Висновки.** В спортивних іграх більше спортсменів (60%) і спортсменок (59%) маскулінного типу, ніж андрогінного. Фемінінних юнаків і дівчат в результаті дослідження виявлено не було. Ігрові види спорту сприяють маскулінізації і юнаків, і дівчат. Тренувальна діяльність і висока спортивна кваліфікація спортсменів (56%) і спортсменок (66%) сприяють формуванню у них маскулінного типу особистості. При аналізі особистісних якостей маскулінних і андрогінних юнаків та маскулінних і андрогінних дівчат виявлено між ними більше схожості, ніж відмінностей. У спортсменів взагалі не виявлено ні яких відмінностей. А у спортсменок відмінності спостерігаються лише за двома чинниками «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки» і «консерватизм – радикалізм».

Ключові слова: спортивні ігри; гендер; маскулінність; фемінінність; андрогінність; біологічна стать; гендерні схожості; гендерні відмінності.

Вступ. Для того, щоб підкреслити соціокультурну причину міжстатевих відмінностей було введено таке поняття як «гендер». Гендер – це соціокультурна стать, що визначає поведінку людини в суспільстві, і те, як ця поведінка сприймається (Артамонова, & Шевченко, 2009). Це соціально організовані, такі що соціально формуються, відтворюються і змінюються особливості чоловіків і жінок (Клецина, 2009).

На думку І. С. Клециної такі поняття як «стать» і «гендер» не можна ототожнювати. Тому що «гендер» означає

психологічні характеристики людини як представника певної статі, які обумовлені специфікою його виховання (Цикунова, 2003). А біологічна стать – це сукупність анатомічних, фізіологічних, біохімічних і генетичних характеристик, що відрізняють чоловічий організм від жіночого (Ль'їн, 2010).

В останні роки в Україні і інших пострадянських країнах багато уваги приділяють вивченню гендерних аспектів в різних сферах людської діяльності. В гендерних дослідженнях стать вивчають не з біологічної точки зору, а як соціокультурне явище. В наукових роботах по гендерній проблематиці доведено, що

не біологічна стаття, а соціокультурні норми визначають психологічні якості, моделі поведінки, професії, види діяльності, в тому числі і спортивної, чоловіків і жінок (Ворожбітова, 2007).

Спортивна діяльність є однією із сфер людського життя, яка накладає значний відбиток на формування особистості. Як саме спорт впливає на формування особистісних якостей людини вивчали: Н. С. Цикунова (Цикунова, 2003; 2009); А. С. Дамадаєва (Дамадаєва, 2010; 2011); Ш. К. Шахов (Шахов, 2011); Т. Ю. Макаєва, Г. Н. Германов (Макаєва, & Германов, 2014); А. В. Речкалов (Речкалов, 2017); А. В. Баранова (Баранова, 2017); І. В. Дементьєва (Дементьєва, 2017); Ю. М. Босенко, І. В. Харитоновна, А. С. Распопова, Ж. О. Стоянова (Босенко, Харитоновна, Распопова, & Стоянова, 2018) і деякі інші. Але в теперішній час проблема впливу багаторічних занять спортом на формування гендерного типу особистості є гостро дискусійною і потребує подальшого вивчення. Таким чином вивчення гендерних особливостей особистості спортсменів і спортсменок є актуальною.

Мета дослідження: визначити гендерні особливості спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в спортивних іграх.

Завдання: 1. Здійснити аналіз літературних джерел і висвітлити різницю між поняттями «стать» і «гендер».

2. Виявити як заняття спортивними іграми сприяють формуванню у спортсменів і спортсменок маскулічних, андрогінних і фемінічних властивостей особистості з урахуванням спортивної кваліфікації.

3. З'ясувати схожість і відмінності представників різних гендерних типів, що спеціалізуються в спортивних іграх, стосовно якостей особистості.

Методи та матеріал дослідження: в дослідженні були використані такі методи як: аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми; психологічні методи: методика С. Бем «Маскулічність /фемінічність», що діагностує психологічну статтю і виявляє ступінь

андрогінності, маскулічності і фемінічності особистості (Бем, 1979) і 16-факторний опитувальник Кеттелла, який діагностує риси особистості; методи математичної статистики.

В дослідженні прийняли участь 194 спортсмена і спортсменки віком 17-26 років різної спортивної кваліфікації (від спортсменів масових розрядів до спортсменів, які мають звання МС), що навчаються в Харківській державній академії фізичної культури, Національному університеті фізичного виховання і спорту України і Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка і спеціалізуються у спортивних іграх, таких як: волейбол, баскетбол, гандбол, футбол, хокей, бадмінтон, теніс, водне поло, настільний теніс, бейсбол, боулінг, петанк, шахи, регбі. Досліджуваними стали 81 дівчина і 113 юнаків, що відповідно складає 42% і 58%.

Результати дослідження та їх обговорення. Спорт – це засіб самопізнання, самовираження, самоствердження. Взагалі спорт виховує низку дуже важливих якостей особистості: витримку, самостійність, дисциплінованість, ініціативність, вміння досягати поставлених цілей, не зупинятися на досягнутому, постійно йти вперед, не боятися труднощів і вміти їх долати і т.п. Спорт формує внутрішній стрижень, який у свою чергу сприяє розвитку духу і життєвої стійкості. Спорт сприяє тому, що придбані якості характеру переносяться на інші сфери життя і діяльності особистості. Різні види спорту по різному впливають на формування особистості людини. Одні сприяють розвитку естетичних якостей, емоційності, артистизму, чуттєвості; другі – проявам логічного мислення, здатності швидко приймати рішення в екстремальних умовах, тренують пам'ять; треті – виховують сміливість, рішучість; четверті – вимагають прояву всіх цих якостей разом. Тобто, різні види спортивної діяльності впливають на формування гендерного типу спортсменів (Тарасевич, Камаєв, 2019).

На початковому етапі дослідження, використовуючи методику С. Бем «Маскулінність /фемінінність» ми виявили соціокультурну стать представників спортивних ігор, що прийняли участь в

дослідженні (n=194 осіб). Серед юнаків і дівчат спостерігаємо особистостей тільки маскулінного і андрогінного типів. Спортсменів і спортсменок, таких що мають фемінінний тип виявлено не було.

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок в спортивних іграх

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n= 113	дівчата, n = 81
Маскулінний	60%, n = 68	59%, n = 48
Андрогінний	40%, n = 45	41%, n = 33
Фемінінний	0	0

У спортивних іграх виявлена перевага і маскулінних спортсменів, і маскулінних спортсменок над андрогінними.

При порівнянні юнаків і дівчат відносно їх гендерного типу ми бачимо, що спортсменів маскулінного типу не на багато більше, чим спортсменок цього ж типу (60% – юнаків і 59% – дівчат), а серед респондентів з андрогінним типом спостерігається незначна перевага з боку спортсменок (41% – дівчат і 40% – юнаків). Таким чином, можна зробити висновок, що в результаті дослідження в спортивних іграх виявлена майже однакова кількість спортсменів і спортсменок маскулінної і андрогінної статі.

Різниця між маскулінними і андрогінними юнаками, що займаються різними спортивними іграми, складає 20% на користь маскулінних спортсменів, а у дівчат – ця різниця є 18% – на користь спортсменок маскулінного типу. Між спортсменами і спортсменками маскулінного типу різниця складає 1% на користь юнаків, і між спортсменами і спортсменками андрогінного типу – теж 1%, тільки на користь дівчат.

Спортивні ігри, представники яких приймали участь у дослідженні, а це волейбол, гандбол, баскетбол, футбол, регбі, хокей, водне поло це – командні ігри, настільний теніс, теніс, бадмінтон, петанк відноситься до особисто-командних ігор. Особливість цих видів визначається специфікою змагальної

діяльності. Змагання у спортивних іграх – це протиборство двох команд, яке проходить по встановленим правилам з використанням технічних і тактичних прийомів, які притаманні конкретній грі. Спортивна команда – це єдине ціле. В командних іграх виграє або програє команда в цілому, а не окремі спортсмени. Тому у командних видах спорту до спортсменів висувається ряд вимог. Однією з головних є прагнення до повного підпорядкування власних дій інтересам команди. Специфіка командних ігор позначається на поглядах, установках, особистісних якостях спортсменів. Також важливими є особливості міжособистісних стосунків між членами команди. Все це та інше формує гендерний тип особистості спортсменів у спортивних іграх.

Також нами було виявлене відсоткове співвідношення досліджуваних різних гендерних типів в окремих спортивних іграх з урахуванням статевої ознаки.

Ми розглядали тільки ті види спорту, в яких серед досліджуваних були представники і чоловічої і жіночої статі у кількості не менше 8 осіб. Це – футбол, баскетбол, гандбол, волейбол, настільний теніс.

У таких спортивних іграх як волейбол, гандбол, баскетбол і футбол у юнаків спостерігаємо перевагу маскулінних спортсменів, і тільки в настільному тенісі більше особистостей андрогінного типу.

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних груп в окремих спортивних іграх

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки, n = 83		Дівчата, n = 66	
	Маскулінні, n = 52	Андрогінні, n = 31	Маскулінні, n = 37	Андрогінні, n = 29
Волейбол	85%, n = 11	15%, n = 2	50%, n = 8	50%, n = 8
Гандбол	67%, n = 6	33%, n = 3	82 %, n = 9	18%, n = 2
Баскетбол	63%, n = 12	37%, n = 7	71%, n = 10	29%, n = 4
Настільний теніс	30%, n = 3	70%, n = 7	40%, n = 4	60%, n = 6
Футбол	63%, n = 20	37%, n = 12	40%, n = 6	60%, n = 9

У спортсменок, що займаються волейболом виявлено співвідношення маскулінних і андрогінних дівчат 50%:50%. У настільному тенісі і футболі більшість спортсменок мають андрогінну стать. І тільки у гандболі і баскетболі переважають маскулінні спортсменки.

Таким чином формуванню маскулінного типу особистості сприяють такі спортивні ігри як гандбол і баскетбол і у юнаків, і у дівчат. А у юнаків – ще футбол і волейбол.

Нами було виявлено відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в спортивних іграх відносно їх спортивної кваліфікації.

Всі досліджувані відносно їх біологічної статі були поділені на дві групи. Перша група – це кваліфіковані спортсмени і спортсменки. До них відносяться ті, хто мають звання МС і КМС. Друга група – це спортсмени-розрядники (1 і 2 спортивні розряди) або ті, хто взагалі не мають спортивного розряду.

Серед досліджуваних юнаків і дівчат виявлено менше кваліфікованих спортсменів (32%) і спортсменок (38%) ніж тих, хто мають спортивні розряди. Але серед кваліфікованих спортсменів і спортсменок переважають особистості маскулінного типу (відповідно 56% і 66%). Тобто висока кваліфікація в ігрових видах спорту сприяє маскулінізації спортсменів і спортсменок.

Використовуючи методику С. Бем «Маскулінність /фемінінність», що

діагностує психологічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскулінності і фемінінності особистості і 16-факторний опитувальник Кеттелла, який діагностує риси особистості, з'ясували схожість і відмінності маскулінних і андрогінних юнаків і дівчат, що спеціалізуються в спортивних іграх стосовно їх особистісних якостей (табл. 3 і табл. 4).

Встановлено, що між маскулінними юнаками і андрогінними юнаками за середніми показниками особистісних якостей відмінностей не спостерігається. Навпаки за всіма чинниками ми бачимо схожість. Найбільша схожість виявлена за чинниками «підпорядкованість – домінантність» комунікативного блоку, «жорсткість – чутливість» і «розслабленість – напруженість» емоційно-вольового блоку, «практичність – розвинена уява» інтелектуального блоку. Також значна схожість була зафіксована за чинниками «загальний рівень інтелекту» і «адекватність самооцінки».

Показники чинника «підпорядкованість – домінантність» (6,87 у маскулінних юнаків і 6,89 – у андрогінних; $t=1,984$; $p<0,05$) вказують на те, що спортсмени характеризуються як незалежні, самостійні, наполегливі, норавливі, агресивні, впertі; вони прагнуть домінувати в колективі і багато роблять для самоствердження.

Показники чинника «жорсткість – чутливість» (5,78 у спортсменів маскулінного типу і 5,84 – андрогінного; $t=1,982$; $p>0,05$) характеризують спортсменів як сильних, незалежних, реалістичних і раціональних; таких, що

покладаються тільки на себе, які не терплять безглуздості.

Показники чинника «практичність – розвинена уява» (5,75 у маскулінних спортсменів і 5,73 у спортсменів андрогінного типу; $t=1,997$; $p<0,05$) свідчать про те, що досліджуваним притаманна висока швидкість вирішення

практичних завдань, орієнтованість на зовнішню реальність, практичність, реалістичність, але вони не позбавлені вміння оперувати абстрактними поняттями, вони можуть бути мрійниками і романтиками, а інколи навіть поглиненими своїми ідеями.

Таблиця 3

Середні показники особистісних якостей спортсменів, які спеціалізуються в спортивних іграх з урахуванням гендерного типу особистості, $x \pm m$, умовні одиниці

Особистісні якості	Маскулінні юнаки $n^1 = 68$	Андрогінні юнаки $n^2 = 45$	t	p
	$x^1 \pm m^1$	$x^2 \pm m^2$		
Замкнутість - товарицькість (A)	7,88 ± 1,94	7,44 ± 2,06	1,987	< 0,05
Загальний рівень інтелекту (B)	4,12 ± 1,58	4,22 ± 1,48	1,984	< 0,05
Емоційна нестійкість – емоційна стійкість (C)	7,72 ± 2,13	7,06 ± 1,47	1,982	> 0,05
Підпорядкованість – домінантність (E)	6,87 ± 2,28	6,89 ± 2,13	1,984	< 0,05
Стриманість – експресивність (F)	5,88 ± 2,00	5,31 ± 1,83	1,984	< 0,05
Сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки (G)	8,75 ± 2,02	8,40 ± 2,36	1,989	< 0,05
Боязкість – сміливість (H)	8,18 ± 1,74	7,78 ± 2,33	1,992	< 0,05
Жорсткість – чутливість (I)	5,78 ± 2,50	5,84 ± 1,91	1,982	> 0,05
Довірливість – підозрілість (L)	5,76 ± 1,82	5,62 ± 1,93	1,987	< 0,05
Практичність – розвинена уява (M)	5,75 ± 1,82	5,73 ± 1,85	1,986	< 0,05
Прямолінійність – дипломатичність (N)	5,76 ± 1,75	6,16 ± 1,66	1,985	< 0,05
Впевненість у собі – тривожність (O)	5,97 ± 2,07	5,40 ± 2,47	1,989	< 0,05
Консерватизм – радикалізм (Q1)	6,84 ± 1,78	6,33 ± 2,52	1,993	< 0,05
Конформізм – нонконформізм (Q2)	4,94 ± 1,92	5,56 ± 1,96	1,986	< 0,05
Низький самоконтроль – високий самоконтроль (Q3)	7,49 ± 1,71	6,11 ± 1,63	1,985	< 0,05
Розслабленість – напруженість (Q4)	4,87 ± 2,02	4,78 ± 2,47	1,990	< 0,05
Адекватність самооцінки (MD)	7,34 ± 2,67	7,24 ± 2,20	1,983	> 0,05

**Жирним шрифтом виділені високі показники, курсивом – низькі показники.*

Показники чинника «розслабленість – напруженість» (4,87 у особистостей маскулінного типу і 4,78 – андрогінного; $t=1,990$; $p=0,05$) вказують, що досліджувані характеризуються оптимальним емоційним тонусом і стресостійкістю.

За показниками чинника «Загальний рівень інтелекту» (4,12 у маскулінних юнаків і 4,22 – у

андрогінних; $t=1,984$; $p<0,05$) виявлено, що спортсмени, які спеціалізуються в спортивних іграх загалом показують середній рівень інтелекту, вони мислять конкретно, у них знижена оперативність мислення і вони мають деякі труднощі в рішенні абстрактних завдань. Цим можна пояснити те, що більшість (72%) досліджуваних спортсменів-ігровиків мають масові спортивні розряди (перший і

другий) або взагалі не мають розрядів з тим, що тренуються вже багато років (6 і більше). Їм для досягнення кращих результатів не вистачає оперативності

мислення, розвиненого абстрактного мислення, кмітливості. В ігрових видах спорту ці якості мають значення для досягнення спортсменами успіху.

Таблиця 4

Середні показники особистісних якостей спортсменок, які спеціалізуються в спортивних іграх з урахуванням гендерного типу особистості, $x \pm m$, умовні одиниці

Особистісні якості	Маскулінні дівчата n1 = 48	Андрогінні дівчата n2 = 33	t	p
	$x^1 \pm m^1$	$x^2 \pm m^2$		
Замкнутість - товариськість (A)	8,27 ± 2,20	8,09 ± 1,85	2,000	< 0,05
Загальний рівень інтелекту (B)	4,54 ± 1,32	4,06 ± 1,36	1,996	< 0,05
Емоційна нестійкість – емоційна стійкість (C)	7,48 ± 2,28	7,12 ± 1,96	1,992	< 0,05
Підпорядкованість – домінантність (E)	6,48 ± 2,13	5,91 ± 2,44	1,998	< 0,05
Стриманість – експресивність (F)	6,02 ± 2,10	5,88 ± 2,57	2,000	< 0,05
Сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки (G)	9,00 ± 2,14	7,55 ± 2,27	1,997	< 0,05
Боязкість – сміливість (H)	8,42 ± 1,91	7,55 ± 2,39	2,001	< 0,05
Жорсткість – чутливість (I)	6,31 ± 2,11	6,88 ± 1,96	1,993	< 0,05
Довірливість – підозрілість (L)	5,50 ± 1,87	5,45 ± 1,60	1,992	< 0,05
Практичність – розвинена уява (M)	5,81 ± 1,90	6,30 ± 2,07	1,997	< 0,05
Прямолінійність – дипломатичність (N)	5,08 ± 2,29	4,93 ± 1,92	1,992	< 0,05
Впевненість у собі – тривожність (O)	6,67 ± 2,34	6,88 ± 2,67	1,998	< 0,05
Консерватизм – радикалізм (Q1)	7,38 ± 2,06	6,67 ± 1,73	1,992	< 0,05
Конформізм – нонконформізм (Q2)	4,65 ± 1,76	4,94 ± 1,71	1,994	< 0,05
Низький самоконтроль – високий самоконтроль (Q3)	7,29 ± 1,57	6,70 ± 1,45	1,993	< 0,05
Розслабленість – напруженість (Q4)	6,06 ± 2,09	6,12 ± 2,06	1,994	< 0,05
Адекватність самооцінки (MD)	7,02 ± 1,98	7,12 ± 2,52	2,002	< 0,05

**Жирним шрифтом виділені високі показники, курсивом – низькі показники.*

Що стосується адекватності самооцінки, то за даними дослідження з'ясовано, що і у маскулінних (7,34) і у андрогенних (7,24) юнаків вона є адекватною.

Пояснити схожість між маскулінними і андрогінними спортсменами за всіма чинниками, що характеризують особистість можна тим, що середнє значення індексу «маскулінність /фемінінність» у андрогінних спортсменів наближається до маскулінних показників (-0,6606). У спортсменів з маскулінним типом особистості значення індексу дорівнює (-1,3279). Тобто в показниках

індексу теж не виявлено суттєвої різниці між спортсменами цих гендерних типів.

В результаті дослідження встановлено, що між спортсменками з маскулінним типом особистості і спортсменками з андрогенним типом відмінності спостерігаються за чинниками «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», що належать до емоційно-вольового блоку і «консерватизм – радикалізм» інтелектуального блоку. За іншими чинниками виявлена схожість. Найбільшу схожість встановлено за чинниками, що належать до комунікативного блоку «стриманість –

експресивність», «довірливість – підозрілість» і «прямолінійність – дипломатичність», а також за чинником «адекватність самооцінки».

За чинником «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» у маскулінних дівчат виявлено високі показники (9,00), а у дівчат з андрогінним типом особливості – середні (7,55) ($t=1,997$; $p<0,05$). Спортсменкам з високими показниками цього чинника притаманні такі риси як відповідальність, стабільність, врівноваженість, сумлінність. Вони вимогливі до себе, наполегливі в досягненні мети, у них розвинене почуття обов'язку, є усвідомлення того, що необхідно дотримуватися громадських моральних норм і правил. Спортсменки андрогінного типу з середніми показниками цього чинника характеризуються свідомістю, наполегливістю, обов'язковістю, статечністю, на них можна покластися.

Показники чинника «консерватизм – радикалізм» свідчать про те, що дівчатам маскулінного типу (7,38) характерні такі якості як критичність, аналітичність, лібералізм. Вони мають свободу мислення і розвинене аналітичне мислення, схильні експериментувати. У них зафіксовано середнє значення цього чинника. У андрогінних дівчат виявлені низькі показники (6,67), але вони наближені до середніх. Вони більш схильні до консерватизму, хоча консерваторами їх назвати важко ($t=1,992$; $p<0,05$).

Відмінності між досліджуваними дівчатами маскулінного і андрогінного типів були виявлені за чинниками, що належать до емоційно-вольової і інтелектуальної сфери, а схожості – тільки між чинниками комунікативної сфери.

Показники чинника «стриманість – експресивність» вказують, що спортсменкам і маскулінного (6,02), і андрогінного (5,88) типів притаманні життєрадісність, імпульсивність, емоційна значущість соціальних контактів, експресивність, динамічність спілкування, яка передбачає емоційне лідерство в колективі. Вони веселі і повні ентузіазму,

експресивні і інколи безпечні ($t=2,000$; $p<0,05$).

Показники чинника «довірливість – підозрілість» (5,50 у дівчат маскулінного типу і 5,45 – андрогенного; $t=1,992$; $p<0,05$) характеризують досліджуваних як відкритих, поступливих, довірливих особистостей. Вони легше можуть адаптуватися до умов, що змінюються.

Показники чинника «прямолінійність – дипломатичність» (5,08 у маскулінних дівчат і 4,93 – у андрогенних; $t=1,992$; $p<0,05$) свідчить, що такі дівчата відверті, прямолінійні, емоційні. Вони можуть бути сентиментальними і нехитрими. Інколи можуть проявляти недисциплінованість і нетактовність.

За показниками чинника «адекватність самооцінки», який у спортсменок з маскулінним типом особливості дорівнює 7,02, а у андрогенних дівчат – 7,12 встановлено, що їх самооцінка є адекватною, тобто вони не схильні ні занижувати, ні завищувати її.

Більш схожостей ніж відмінностей у дівчат маскулінного і андрогенного типів пояснюється тим, що за показниками індексу «маскулінність /фемінінність» між ними не існує суттєвої різниці. Середній індекс у маскулінних дівчат дорівнює (-1,3334), а у андрогінних – (- 0,6724).

Висновки.

1. Поняття «стать» і «гендер» мають різний сенс. «Стать» – це біологічна характеристика особистості, а «гендер» – соціокультурна (психологічна).
2. Встановлено, що в спортивних іграх більше спортсменів (60%) і спортсменок (59%) маскулінного типу, ніж андрогінного. Фемінінних юнаків і дівчат в результаті дослідження виявлено не було.
3. Встановлено, що ігрові види спорту сприяють маскулінізації і юнаків, і дівчат. Найбільшу кількість спортсменів маскулінного типу особистості зафіксовано в волейболі (85%), а спортсменок – в гандболі (82%) і баскетболі (71%). Специфіка командних ігор і особливості міжособистісних стосунків між членами команд позначаються на поглядах, установках, особистісних якостях

спортсменів і формують гендерний тип особистості.

4. Доведено, що настільний теніс не сприяє маскулінізації ні спортсменів, ні спортсменок. В цьому виді спорту переважають особистості андрогінного типу – юнаків (70%), дівчат (60%).

5. З'ясовано, що тренувальна діяльність і висока спортивна кваліфікація спортсменів (56%) і спортсменок (66%) сприяють формуванню у них маскулінного типу особистості.

6. При аналізі середніх показників особистісних якостей маскулісних і андрогінних юнаків між ними взагалі не виявлено ні яких відмінностей. За всіма чинниками ми спостерігаємо схожість. Найбільшу схожість встановлено за чинниками «підпорядкованість – домінантність» (6,87 і 6,89; $t=1,984$; $p<0,05$), «жорсткість – чутливість» (5,78 і 5,84; $t=1,982$; $p>0,05$), «розслабленість – напруженість» (4,87 і 4,78; $t=1,990$; $p<0,05$) і «практичність – розвинена уява» (5,75 і 5,73; $t=1,986$; $p<0,05$). У спортсменок маскулінного і андрогінного типів відмінності спостерігаються за чинниками «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» (9,00 і 7,55; $t=1,997$; $p<0,05$) і «консерватизм – радикалізм» (7,38 і 6,67; $t=1,992$; $p<0,05$). За

іншими чинниками виявлено схожість; найбільшу – за чинниками «стриманість – експресивність» (6,02 і 5,88; $t=2,000$; $p<0,05$), «довірливість – підозрілість» (5,50 і 5,45; $t=1,992$; $p<0,05$), «прямолінійність – дипломатичність» (5,08 і 4,93; $t=1,992$; $p<0,05$). За даними дослідження з'ясовано, що і у маскулісних, і у андрогінних спортсменів і спортсменок самооцінка є адекватною.

7. Пояснити схожість між маскулісними і андрогінними спортсменами і спортсменками можна тим, що середні показники індексу «маскулісність /фемінісність» у них наближаються до (-1).

Перспектива подальших досліджень у даному напрямку. Подальші дослідження планується вести у напрямку виявлення схожості і відмінностей у спортсменів і спортсменок різних гендерних типів відносно їх особистісних характеристик з урахуванням специфіки спортивної діяльності і спортивної кваліфікації.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Артамонова, Т.В., & Шевченко, Т.А. (2009). *Гендерная идентификация в спорте. Монография*; Волгоград : ФГОУ ВПО «ВГАФК».
- Баранова, А.В. (2017а). Личностные особенности спортсменок в традиционно мужских видах спорта. *Збірник наукових праць академії післядипломної адукації*, 15, 30-41.
- Баранова, А.В. (2017б). Психологические механизмы маскулинизации спортсменок. *Рудиковские чтения. Материалы XIII Международной научно-практической конференции психологов физической культуры и спорта 11-12 мая 2017 г. Москва*, 112-115.
- Босенко, Ю.М., Харитоновна, И.В., Роспопова, А.С., & Стоянова, Ж.А. (2018). Гендерные особенности личностных свойств спортсменок, занимающихся тяжёлой атлетикой. *Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика*, 24 (4), 266-270.
- Ворожбитова, А.Л. (2007). Гендерная теория физической культуры как основа формирования гендерного сознания спортсменок. *Вестник Ставропольского государственного университета*, 49, 27-31.
- Дамадаева, А.С. (2010). Влияние занятий спортом на гендерные характеристики личности женщин. *Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта*, 3 (61), 45-47.
- Дамадаева, А.С. (2010). Влияние спорта на психологические особенности мужчин и женщин. *Теория и методика спорта высших достижений*, 6, 3-6.

- Дементьева, И.М. (2017). Гендерные различия гандболистов юношеского возраста как фактор их социализации и адаптации. *Вестник АГУ*, 3 (203), 126-131.
- Ильин, Е.П. (2010). *Пол и гендер*. СПб.: Питер.
- Клєдина, С.И. (2009). *Гендерная психология*. СПб.: ООО «Питер Пресс».
- Маскаева, Т.Ю., & Германов Г.Н. (2014). Гендерные психические и поведенческие особенности женщин и их проявление как результат занятий различными видами спорта. *Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта*, 12 (118), 266-272.
- Речкалов, А.В., Речкалова, О.Л. (2017). Влияние занятий спортом на психологические особенности личности. *Известия высших учебных заведений*, 1, 104-109.
- Тарасевич, О.А., & Камаєв, О.І. (2019). Особливості гендерних відмінностей у спортсменів, що займаються спортивними єдиноборствами. *Єдиноборства*, 4 (14), 117-126.
- Цикунова, Н.С. (2003). *Гендерные характеристики личности спортсменов в маскулинных и фемининных видах спорта*. Дисс... канд. психол. наук. Санкт-Петербург.
- Шахов, Ш.К., & Дамадаева, А.С. (2011). Спорт как фактор формирования психологического пола личности. *Вестник спортивной науки*, 6, 16-18.
- Вem, S.L. (1979). Theory and measurement of androgyny. *Journal of Personal and Social Psychology*, 37, 1047-1054.
- Colker, R. (1980). Correlates of female athletic: masculinity, femininity, selfesteem and attitudes toward women. *Sex Roles*, 6, 47-58.
- Lamont-Mills, Andrea (1998). Sex. Gender and gender identity in sport. The Inaugural Wendy EY Women in sport Essay Prize: Exploring Perceptions of Sex, Gender and Gender Identity in Australian Sport. Retrieved from URL <https://eprints.usq.edu.au/18052/1/Lamont-Mills.pdf>
- Lantz, C.D., & Schroeder, P.J. (1999). Endorsement of masculine and feminine gender roles: differences between participation and identification with the athletic role. *Journal of Sport Behavior*, 22, 545-557.
- Matteo, S. (1986). The effect of sex and gender-schematic processing on sport participation. *Sex Roles*, 15, 356-371.

Стаття поступила до редакції: 08.04.2020 р.

Опублікована: 15.04.2020 р.

Аннотация. Тарасевич Е.А. Особенности гендерного сходства и отличий у спортсменов, которые специализируются в спортивных играх. Цель: определить гендерные особенности спортсменов и спортсменок, которые специализируются в спортивных играх. Материал и методы: в исследовании приняли участие 194 студента и студентки, которые занимаются спортивными играми и имеют различную спортивную квалификацию, возрастом 17-26 лет. Были использованы такие методы исследования как: методика С.Бэм «Маскулинность / фемининность» и 16-факторный опросник Кеттелла; методы математической статистики. Результаты. Рассмотрели и проанализировали группу игровых видов спорта с точки зрения их влияния на формирование гендерного типа и выявили гендерные сходства и гендерные отличия у спортсменов и спортсменок, которые специализируются в различных спортивных играх. Исследуемыми были 113 спортсменов и 81 спортсменка. Среди юношей соотношение маскулинных и андрогинных личностей составляет соответственно 60% : 40%. У девушек – 59% : 41%. Наибольшее количество спортсменов маскулинного типа зафиксировано в волейболе (85%), а спортсменок – в гандболе (82%) и баскетболе (71%). Настольный теннис не способствует маскулинизации ни спортсменов, ни спортсменок. В этом виде спорта преобладают личности андрогинного типа – юношей (70%), девушек (60%). Установлены сходства и отличия маскулинных и андрогинных спортсменов и спортсменок относительно их личностных качеств. Выводы. В спортивных играх больше спортсменов (60%) и спортсменок (59%) маскулинного типа, чем андрогинного. Фемининных юношей и девушек в результате исследования выявлено не было. Игровые виды спорта способствуют маскулинизации и юношей, и девушек. Тренировочная

деятельность и высокая спортивная квалификация спортсменов (56%) и спортсменок (66%) способствуют формированию у них маскулинного типа личности. При анализе личностных качеств маскулинных и андрогинных юношей и маскулинных и андрогинных девушек выявлено между ними больше сходства, чем отличий. У спортсменов юношей не выявлено каких-либо отличий. А у спортсменок отличия наблюдаются только по двум факторам «подверженность чувствам – высокая нормативность поведения» и «консерватизм – радикализм».

Ключевые слова: спортивные игры; гендер; маскулинность; фемининность; андрогинность; биологический пол; гендерное сходство; гендерные отличия.

Abstract. Tarasevich E.A. Features of gender similarities and differences among athletes who specialize in sports games. Purpose: identify the gender characteristics of male and female athletes who specialize in sports games. **Material and methods:** 194 male students and female students involved in sports games and have various sports qualifications, aged 17-26 years, took part in the study. Such research methods were used as: S. Bem's "Masculinity / Femininity" technique and Kettell's 16-factor questionnaire; methods of mathematical statistics. **Results.** We examined and analyzed a group of sportgames in terms of their influence on the formation of a gender type and revealed gender similarities and gender differences among male and female athletes who specialize in various sports games. The subjects were 113 maleathletes and 81 femaleathletes. Among young men, the ratio of masculine and androgynous personalities is 60%: 40%, respectively. Girls - 59%: 41%. The largest number of masculine-type athletes were recorded in volleyball (85%), and female athletes in handball (82%) and basketball (71%). Table tennis does not contribute to the masculinization of either male athletes or femaleathletes. This type of sport is dominated by personalities of the androgynous type - boys (70%), girls (60%). The similarities and differences of masculine and androgynous male and female athletes with respect to their personal qualities are established. **Conclusions.** In sports games there are more male athletes (60%) and female athletes (59%) of the masculine type than the androgynous type. No feminine boys and girls were identified as a result of the study. Sports games contribute to the masculinization of both boys and girls. Training activities and high sports qualifications of athletes (56%) and athletes (66%) contribute to the formation of their masculine personality type. When analyzing the personal qualities of masculine and androgynous boys and masculine and androgynous girls, more similarities were found between them than differences. The athletes did not reveal any differences at all. And among athletes, differences are observed only in two factors: "susceptibility to feelings - high normative behavior" and "conservatism - radicalism".

Keywords: sports games; gender; masculinity; femininity; androgyny; biological sex; gender similarity; gender differences.

References

- Artamonova, T.V., & Shevchenko, T.A. (2009). *Gendernaja identifikacija v sporte* [Gender identification in sport]. Monografija; Volgograd : FGOU VPO «VGAFK». [In Russian].
- Baranova, A.V. (2017a). Lichnostnye osobennosti sportsmenok v tradicionno muzhskih vidah sporta [Personal features of sportswomen in traditionally male sports]. *Zbornik navukovyh prac akadhemii pasljadyplomnaj adukacyi* [Collection of scientific works of academy of postgraduate education], 15, 30-41.
- Baranova, A.V. (2017b). Psihologicheskie mehanizmy maskulinizacii sportsmenok [Psychological mechanisms of sportswomen's masculinization]. *Rudikovskie chtenija. Materialy XIII Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii psihologov fizicheskoj kul'tury i sporta 11-12 maja 2017 g. Moskva* [Rudikovsky readings. Materials of the XIII International scientific and practical conference of psychologists of physical culture and sports on May 11-12, 2017 Moscow], 112-115. [In Russian].
- Bosenko, Ju.M., Haritonova, I.V., Rospopova, A.S., & Stojanova, Zh.A. (2018). Gendernye osobennosti lichnostnyh svojstv sportsmenov, zanimajushhihsja tjazhjolaj atletikoju [Gender features of personal properties of sportsmen engaged in weightlifting]. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Pedagogika. Psihologija*.

- Sociokinetika* [Herald of Kostroma State University. Series: Pedagogics. Psychology. Sociokinetics], no. 24 (4), 266-70. [In Russian].
- Vorozhbitova, A.L. (2007). Gendernaja teorija fizicheskoj kul'tury kak osnova formirovanija gendernogo soznanija sportsmenov [Gender theory of physical culture as a basis of formation of sportsmen's gender consciousness]. *Vestnik Stavropol'skogo gosudarstvennogo universiteta* [Journal of Stavropol State University], no. 49, 27-31. [In Russian].
- Damadaeva, A.S. (2010). Vlijanie zanjatij sportom na gendernye charakteristiki lichnosti zhenshin [Impact of sports activities on women's gender characteristics]. *Uchenye zapiski universiteta im. P. F. Lesgafta* [Scientists notes of P. F. Lesgaft University], no.3 (61), 45-47. [In Russian].
- Damadaeva, A.S. (2010). Vlijanie sporta na psihologicheskie osobennosti muzhchin i zhenshin [Influence of sports on psychological characteristics of men and women]. *Teorija i metodika sporta vysshih dostizhenij* [Theory and methods of the highest sports achievements], no.6, 3-6. [In Russian].
- Dement'eva, I.M. (2017). Gendernye razlichija gandbolistov junosheskogo vozrasta kak faktor ih socializacii i adaptacii [Gender differences among youth-aged handball players as a factor of their socialization and adaptation]. *Vestnik AGU* [Herald of ASU], no. 3 (203), 126-131. [In Russian].
- Il'in, E.P. (2010). *Pol i gender* [Sex and gender]. SPb.: Piter. [In Russian].
- Kljocina, S.I. (2009). *Gendernaja psihologija* [Gender psychology]. SPb.: OOO «Piter Press». [In Russian].
- Maskaeva, T.Ju., & Germanov G.N. (2014). Gendernye psihicheskie i povedencheskie osobennosti zhenshin i ih projavlenie kak rezul'tat zanjatij razlichnymi vidami sporta [Gender mental and behavioral characteristics of women and their manifestation as a result of various sports activities.]. *Uchenye zapiski universiteta imeni P.F. Lesgafta* [Scientists notes of P. F. Lesgaft University], no. 12 (118), 266-272. [In Russian].
- Rechkalov, A.V., Rechkalova, O.L. (2017). Vlijanie zanjatij sportom na psihologicheskie osobennosti lichnosti [Influence of sports activities on psychological features of personality]. *Izvestija vysshih uchebnyh zavedenij* [News of higher education institutions], no. 1, 104-109. [In Russian].
- Tarasevych, O.A., & Kamajev, O.I. (2019). Osoblyvosti gendernyh vidminnostej u sportsmeniv, shho zajmajut'sja sportyvnyj jedyndorstvamy [Features of gender differences at sportsmen who are engaged in combat sports]. *Edynoborstva* [Martial arts], no. 4 (14), 117-126. [in Ukrainian].
- Cikunova, N.S. (2003). *Gendernye charakteristiki lichnosti sportsmenov v maskulinnyh i femininnyh vidah sporta* [Gender characteristics of sportsmen's personality in masquerading and feminist sports]. Diss... kand. psihol. nauk. Sankt-Peterburg. [In Russian].
- Shahov, Sh.K., & Damadaeva, A.S. (2011). Sport kak faktor formirovanija psihologicheskogo pola lichnosti [Sports as a forming factor of psychological sex of personality]. *Vestnik sportivnoj nauki* [Herald of sports science], no. 6, 16-18. [In Russian].
- Bem, S.L. (1979). Theory and measurement of androgyny. *Journal of Personal and Social Psychology*, no. 37, 1047-1054.
- Colker, R. (1980). Correlates of female athletic: masculinity, femininity, self-esteem and attitudes toward women. *Sex Roles*, 6, 47-58.
- Lamont-Mills, Andrea (1998). Sex. Gender and gender identity in sport. The Inaugural Wendy EY Women in sport Essay Prize: Exploring Perceptions of Sex, Gender and Gender Identity in Australian Sport. Retrieved from URL <https://eprints.usq.edu.au/18052/1/Lamont-Mills.pdf>
- Lantz, C.D., & Schroeder, P.J. (1999). Endorsement of masculine and feminine gender roles: differences between participation and identification with the athletic role. *Journal of Sport Behavior*, no. 22, 545-557.
- Matteo, S. (1986). The effect of sex and gender-schematic processing on sport participation. *Sex Roles*, no. 15, 356-371.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Тарасевич Олена Анатоліївна: *старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.*

Тарасевич Елена Анатольевна: *старший преподаватель кафедры олимпийского и профессионального спорта; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.*

Olena Tarasevich: *Senior Lecturer of the Department of Olympic and Professional Sports; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.*

<https://orcid.org/0000-0002-6016-3608>

E-mail: tarasevichelena13@gmail.com